

**І. І. КИЛИМНИК
О. В. ХАРИТОНОВ**

ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНИХ ЗАХОДІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ПІД ЧАС ПЕРЕМІЩЕННЯ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ

Досліджено проблематику захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України. Зроблено висновок про наявність широкої системи законодавства, спрямованої на запобігання порушень у сфері інтелектуальної власності. Зазначено, що, незважаючи на значну нормативну базу, на практиці її застосування спостерігається суттєві недоліки в захисті права інтелектуальної власності. Проаналізовано механізм переміщення через митний кордон України об'єктів права інтелектуальної власності. Наведені приклади недосконалості системи патентування промислових зразків. Наявність існуючої системи патентування призводить до порушення господарюючими суб'єктами прав інтелектуальної власності. Запропоновано введення більш ефективного механізму державної реєстрації та захисту прав інтелектуальної власності. Вказано на необхідність розробки єдиної концепції співвідношення вітчизняних та міжнародних реєстрів прав інтелектуальної власності.

Ключові слова: митний кордон, інтелектуальна власність, патент, немайнові права, захист інтелектуальної власності, митний реєстр, промисловий зразок, реєстрація інтелектуальної власності.

Килимник І.І., Харитонов А.В. Правовая характеристика современных мер защиты прав интеллектуальной собственности при перемещении товаров через таможенную границу Украины

Исследована проблематика защиты прав интеллектуальной собственности при перемещении товаров через таможенную границу Украины. Сделан вывод о наличии широкой системы законодательства, направленную на предотвращение нарушений в сфере интеллектуальной собственности. Указано, что, невзирая на значительную нормативную базу, в практике ее применения наблюдается существенные недостатки в защите права интеллектуальной собственности. Проанализирован механизм перемещения через таможенную границу Украины объектов права интеллектуальной собственности. Приведены примеры несовершенства системы патентования промышленных образцов. Наличие существующей системы патентования приводит к нарушению хозяйствующими субъектами прав интеллектуальной собственности. Предложено введение более эффективного механизма государственной регистрации и защиты прав интеллектуальной собственности. Указано на необходимость разработки единой концепции соотношения отечественных и международных реестров прав интеллектуальной собственности.

Ключевые слова: таможенная граница, интеллектуальная собственность, патент, неимущественные права, защита интеллектуальной собственности, таможенный реестр, промышленный образец, регистрация интеллектуальной собственности.

Kilimnik Inna, Kharitonov Alexey. Legal characteristic of modern protection measures of intellectual property rights in the movement of goods across the customs border of Ukraine

© **КИЛИМНИК Інна Ігорівна** – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри правового забезпечення господарської діяльності ХНАМГ

© **ХАРИТОНОВ Олексій Вікторович** – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правового забезпечення господарської діяльності ХНАМГ

Studied the problems of protection of intellectual property rights in the movement of goods across the customs border of Ukraine. Concluded that there was a broad system of legislation aimed at preventing violations of intellectual property. Stated that the, despite the considerable legal framework, in practice, its application is observed significant deficiencies in the protection of intellectual property rights. The mechanism of movement across the customs border of Ukraine of intellectual property rights. Provides examples the imperfect system of patenting industrial designs. The presence of the existing patent system leads to disruption of the economic entities of intellectual property rights. Proposed introduction of a more effective mechanism for state registration and protection of intellectual property rights. Pointed to the need of development a unified concept of the relation of domestic and international registries of intellectual property rights.

Key words: *customs border, intellectual property, patent, nonproperty rights, protection of intellectual property, customs register industrial design, registration of intellectual property rights.*

Постійний розвиток науково-технічного прогресу, збільшення виробництва конкурентоспроможних товарів та поширення інновацій у всіх сферах суспільного життя, всі ці фактори, безперечно, посилюють в сучасних умовах значимість нематеріальних активів та найголовнішої їх складової – інтелектуальної власності. З цього приводу доречно навести позицію С.С. Алексеєва, який пише: «Притаманне для товарно-ринкової економіки, і особливо в умовах цивілізацій послідовно демократичного типу, залучення в сферу права все нових і нових ділянок життя суспільства призвело крім інших наслідків до того, що виявилось за необхідне поширити принцип власності з його персоналістичним характером і правовою властивістю абсолютності і правової винятковості на результати та об'єкти інтелектуальної, духовної діяльності. Звідси поява феномену, повною мірою ще не осмисленого наукою, – права інтелектуальної власності, явища, що опинилося в одному категоріальному ряду з «речовою власністю» і також стало серйозним чинником громадського прогресу¹. Т.В. Козьякова в свою чергу наголошує, що роль інтелектуальної власності в економічному розвитку зростає в усьому світі, випереджаючи значущість засобів виробництва та природних ресурсів. Сьогодні матеріальні цінності створюються за рахунок запровадження нових технологій, тобто використання творчих знань у виробництві товарів та послуг².

Зростаюча актуалізація в сучасному суспільстві ролі наведеної категорії, в певній мірі змушує державні інституції посилювати правовий захист прав осіб, як правовласників, так й інших категорій осіб, чії права можуть бути порушені у зв'язку з реалізацією права інтелектуальної власності. Так, Т.С. Ромат зазначає: «Інтелектуальна власність є складним феноменом суспільних відносин та набуває все більшого значення в сучасному світі. Це виявляється на всіх рівнях суспільних відносин: на державному рівні, у відносинах між суб'єктами економічної діяльності та для кожної людини. В умовах сьогодення можна говорити про формування нового суспільного устрою – меритократії, за якого соціальне становище людини великою мірою зумовлюється її інтелектуальним потенціалом та здатністю генерувати нові знання. Державний захист інтелектуальної власності в цьому аспекті має розвиватися симетрично до швидкого розвитку галузі»³.

На нормативному рівні правовідносини у сфері захисту прав інтелектуальної власності регулюються окремими положеннями Конституції України, Цивільного, Кримінального, Митного кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, нормами спеціальних законів у сфері інтелектуальної власності, а також міжнародним законодавством, ратифікованим нашою державою.

Стаття 418 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) під правом інтелектуальної власності розуміє право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншим законом. Право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності визначається цим Кодексом та іншим законом⁴.

Згідно ст. 420 ЦК України до об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема, належать: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; копії даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці⁵.

Більш уразливим, в умовах постійно зростаючого імпортно-експортного товарообігу, на цей час виступає такий об'єкт права інтелектуальної власності, як промисловий зразок. Відповідно до абз. 1 п. 1.2. Правил складання та подання заявки на промисловий зразок, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 18.02.2002 р. № 110 (далі – Правила № 110) промисловий зразок – це результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання⁶. Стаття ст. 461 ЦК України передбачає, що промисловий зразок вважається придатним для набуття права інтелектуальної власності на нього, якщо він, відповідно до закону, є новим. При цьому ст. 462 цього ж кодексу передбачає, що набуття права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок засвідчується патентом⁷.

В свою чергу, Правила № 110⁸, а також Правила розгляду заявки на промисловий зразок, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 18.03.2002 № 198⁹ не містять чіткого порядку проведення експертизи промислового зразка, з метою визначення критерію його новизни при поданні заявки на отримання патенту. Як наслідок, ДП «Український інститут промислової власності» в 2013 році були видані патенти України на такі промислові зразки, як: лампа для освітлення (патент на цей час не діє), вішалка для одягу, персональний комп'ютер, зубочистка, планшетний комп'ютер¹⁰ та інші.

Загальні способи захисту права інтелектуальної власності визначені частиною другою статті 16 ЦК України і частиною другою статті 20 Господарського кодексу України (далі – ГК України). Наведені у відповідних нормах переліки способів захисту не є вичерпними з огляду на вміщений у статті 16 ЦК України припис про те, що суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, що встановлений договором або законом, а у статті 20 ГК України – положення щодо можливості захисту права і законного інтересу іншими способами, передбаченими законом.

Якщо звернутися безпосередньо до захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України, то можна побачити, що вказаному питанню присвячена Глава 57 Митного кодексу України. Відповідно до ст. 398 вказаного кодексу центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, веде митний реєстр об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються

відповідно до закону, на підставі заяв правовласників. Правовласник, який має підстави вважати, що під час переміщення товарів через митний кордон України порушуються чи можуть бути порушені його права на об'єкт права інтелектуальної власності, має право подати до центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, заяву про сприяння захисту належних йому майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності шляхом внесення відповідних відомостей до митного реєстру об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону. Після реєстрації об'єкта права інтелектуальної власності в митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону, органи доходів і зборів на підставі даних такого реєстру вживають заходів щодо запобігання переміщенню через митний кордон України контрафактних товарів¹¹.

Вказаний митний реєстр, відповідно до Порядку реєстрації у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 30.05.2012 р. № 648 (далі – Порядок № 648), ведеться з метою сприяння захисту майнових прав на об'єкти прав інтелектуальної власності під час митного контролю та митного оформлення товарів, що містять такі об'єкти, на підставі заяв правовласників і містить інформацію, яка використовується з метою запобігання переміщенню через митний кордон України товарів з порушенням прав інтелектуальної власності¹².

Згідно ст. 399 Митного кодексу України, у разі якщо орган доходів і зборів на підставі даних митного реєстру об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону, виявляє ознаки порушення прав інтелектуальної власності щодо товарів, пред'явлених до митного контролю та митного оформлення, їх митне оформлення призупиняється, а товари підлягають розміщенню на складі цього органу¹³.

Таким чином, за наявності у особи патенту на промисловий зразок, вона наділена правом зареєструвати його в митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності. При цьому, працівники митних органів України не перевіряють так звану «патентоздатність» промислового зразка (його відповідність новизні), а просто реєструють його в митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності. Така реєстрація дає можливість суб'єктам господарювання «усувати» небажаних конкурентів, шляхом блокування митного оформлення імпортуємих товарів, або взагалі шантажувати будь-яких осіб, які займаються виробництвом або імпортом продукції, з метою отримання від них компенсації за так зване «не порушення» права інтелектуальної власності.

Виходячи з вищевикладеного, слід констатувати невтішний висновок – маючи широку систему законодавства, спрямовану на запобігання порушень в сфері інтелектуальної власності, на практиці ми спостерігаємо її суттєву недосконалість. Вищевикладена ситуація, безперечно, негативно впливає на відносини міжнародного товарообігу між суб'єктами господарювання, тим більше в контексті прагнення нашої держави до підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. З цього приводу Н.В. Волкова доречно зазначає, що основні претензії США, Європейського Союзу, Міжнародного альянсу інтелектуальної власності, інших міжнародних організацій викликає в Україні не власне законодавство, а ефективність його реалізації, реальні дії з припинення піратства, створення ефективної судової системи¹⁴.

Слід при цьому зазначити, що проблема належного захисту права інтелектуальної власності не є одиночною тільки для нашої держави. Порушення в сфері патентного права спостерігаються та дуже поширені в країнах Заходу, які для боротьби з зазначеним явищем використовують наступні заходи: покращення якості патентної експертизи патентних відомств країн; уведення обмеження на максимальний розмір відшкодування за порушення прав на патенти; відпрацювання ефективного механізму у примусового ліцензування в разі невикористання фірмою свого винаходу¹⁵.

В Україні подолання проблеми щодо захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон є можливим шляхом запровадження більш дієвого механізму державної реєстрації та захисту прав інтелектуальної власності, а також розроблення єдиної концепції співвідношення вітчизняних та міжнародних реєстрів прав інтелектуальної власності.

1. *Гражданское право: учеб.* / С. С. Алексеев, Б. М. Гонгало, Д. В. Мурзин [и др.]; под общ. ред. чл.-корр. РАН С. С. Алексеева. – М.: Проспект; Екатеринбург; Институт частного права, 2009. – С. 146. **2.** *Козьякова Т.В.* Інтелектуальна власність як економічна категорія / Козьякова Т.В. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://economy.kpi.ua/files/files/6_kpi_2008.pdf. **3.** *Ромат Т.Є.* Захист інтелектуальної власності як об'єкт державного управління / Ромат Т.Є. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dtr_du/2011_1/files/DU111_20.pdf. **4.** *Цивільний кодекс України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. **5.** Там само. **6.** *Правила складання та подання заявки на промисловий зразок, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 18.02.2002 р. № 110* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0226-02>. **7.** *Цивільний кодекс України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. **8.** *Правила складання та подання заявки на промисловий зразок, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 18.02.2002 р. № 110* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0226-02>. **9.** *Правила розгляду заявки на промисловий зразок, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 18.03.2002 № 198* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0313-02>. **10.** *Цифрова патентна бібліотека* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.ukrpatent.org>. **11.** *Митний кодекс України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>. **12.** *Порядок реєстрації у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 30.05.2012 р. № 648* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1034-12>. **13.** *Митний кодекс України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>. **14.** *Волкова Н.В.* Щодо сприяння з боку митних органів захистові прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон / Н.В. Волкова // Вісник академії митної служби України. – Серія «Право». – 2009 – № 1(2). **15.** *Єгоров І.* Негативні аспекти процесу патентування: аналіз закордонного досвіду [Текст] / І.Єгоров, В. Чехун // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Економіка. – № 137/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/10.23.10.100/db/ftpvisnyk/ekonom_137_2012.pdf.